

УДК 343.10

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.1193858>

Б.Ю. ГОЛОВКО,

аспірант Харківського національного університету внутрішніх справ,
м. Харків, Україна

ЗВІЛЬНЕННЯ ОСОБИ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЯК ОКРЕМА ФОРМА ЗАКІНЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ У ДІЯЛЬНОСТІ ПРОКУРОРА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

B.YU. GOLOVKO,

Postgraduate student of a Ph.D., Kharkiv National University of Internal Affairs,
Kharkiv, Ukraine

EXEMPTION OF A PERSON FROM CRIMINAL RESPONSIBILITY AS A SEPARATE FORM OF THE TERMINATION OF A PRE-TRIAL INVESTIGATION AND ITS SIGNIFICANCE IN THE ACTIVITIES OF THE PROSECUTOR IN A CRIMINAL PROCEEDING

Аналіз практики здійснення кримінального провадження переконливо засвідчує як важливість кримінальної процесуальної діяльності прокурора, завдяки якій у цьому провадженні дотримується режим законності та забезпечується досягнення його завдань, так і значущість виконання всіма учасниками кримінального провадження вимог КПК України, зокрема на етапі закінчення досудового розслідування, який, як відомо, виконує власні завдання та має особливість процесуального порядку його здійснення. Це дає підстави для виділення в змісті реалізації прокурором його функцій у кримінальному процесі такого напрямку, як процесуальне керівництво прокурора на етапі закінчення досудового розслідування. І тому питання впливу процесуальних особливостей етапів кримінального провадження на зміст діяльності прокурора у кримінальному провадженні не втрачають своєї актуальності. Їх вирішення є умовою підвищення ефективності наглядової діяльності прокурора у цій сфері.

Слід відмітити, що, незважаючи на те, що питанням закінчення досудового розслідування свого часу було присвячено багато праць науковців (зокрема, С.М. Благодир, Н.Л. Боржецька, Г.І. Глобенко, О.А. Губська, Т.В. Каткова, В.М. Кобернюк, Г.Р. Крет, М.О. Майгур, Г.В. Рось, О.О. Торбас, Д.В. Шилова та ряд інших), але, як свідчить аналіз наукової літератури, у більшості

з праць вчені хоча і характеризують ту чи іншу форму закінчення досудового розслідування, але при цьому не завжди наводять розгорнуту її характеристику як кримінального процесуального явища, що має власні особливості та специфіку процесуальної форми реалізації, яка, безумовно, має свій вплив на діяльність учасників кримінального провадження. Особливо, це стосується участі прокурора на цьому етапі досудового розслідування, роль якого у кримінальному провадженні з моменту прийняття у 2012 році КПК України істотно змінилася.

Відсутність комплексних досліджень питань сутності та процесуальних особливостей етапу завершення досудового розслідування, впливу їх на зміст діяльності прокурора, не сприяє удосконаленню його процесуальної діяльності та підвищенню рівня захисту прав, свобод та законних інтересів учасників процесу. До того ж практика правозастосування постійно потребує врахування змін у чинному законодавстві та втілення її слідчими і прокурорами у кримінальне провадження. Тому мета статті – опрацювання характеристики звільнення особи від кримінальної відповідальності, як окремої форми закінчення досудового розслідування, та з'ясування значення її у діяльності прокурора.

Щодо процесуальної характеристики звільнення особи від кримінальної відповідальності, то вважаємо, що, як явище сфери кримінального

процесу, воно повинно характеризуватися рисами, які мають таку саму процесуально-правову природу. Більш того, ці риси мають утворювати комплексну його характеристику. У цьому контексті відмітимо позицію Н.Л. Боржецької, яка заважає, що форми закінчення досудового розслідування варто розглядати через розкриття змісту складових елементів поняття процесуальної форми. На цій підставі до складових елементів форми закінчення досудового розслідування вона відносить: 1) умови закінчення досудового розслідування; 2) підстави закінчення досудового розслідування; 3) процесуальну процедуру (порядок) закінчення досудового розслідування; 4) суб'єктів, які здійснюють або приймають участь на завершальному етапі досудового розслідування; 5) процесуальний документ, що завершує досудове розслідування, його форму і зміст [1, с.79]. Ця думка заслуговує на увагу. Її можна узяти як основу схеми аналізу досліджуваного явища. Однак вважаємо, що недоцільно розрізняти умови і підстави закінчення досудового розслідування, адже за своєю правовою природою та значенням вони є юридичними фактами (елементами юридичного складу), які обумовлюють виникнення, зміну або припинення кримінальних відносин на стадії досудового розслідування.

Умови та підстави закінчення досудового розслідування у формі звільнення особи від кримінальної відповідальності, як юридичні факти, мають корелювати із прийняттям на цьому етапі підсумкового рішення – клопотання прокурора. Виходячи із цих міркувань, їх можна поділити на фактичні (встановлення обставин, передбачених ст.91 КПК України) та юридичні (реалізація норм матеріального та процесуального права). Вважаємо, що саме останні мають найбільший вплив на зміст діяльності прокурора під час звільнення особи від кримінальної відповідальності.

Щодо юридичних умов та підстав, то в науці та судовій практиці висловлено позицію, що звільнення від кримінальної відповідальності є міжгалузевим інститутом, адже він регламентований одночасно нормами двох галузей права, бо звільнення від кримінальної відповідальності суд здійснює у випадках, передбачених КК, а його порядок встановлено у КПК [2, с.307; 3, с.11; 4, с.9; 5; 6, с.189]. Однак, поряд з цим прокурор має вчиняти дії, пов'язані із закінченням досудового розслідування як такого, та спрямуванням клопотання, а потім і матеріалів кримінального провадження до суду. Відповідно, в змісті діяльності прокурора при звільненні особи

від кримінальної відповідальності слід розрізняти два напрями, перший – реалізація норм вказаного міжгалузевого інституту, другий – виконання процесуальних дій, притаманних етапу закінчення досудового розслідування.

Стосовно підстав звільнення особи від кримінальної відповідальності, як частини міжгалузевого інституту, то, як вже було відмічено, у процесуальній діяльності прокурора це пов'язано із реалізацією ним норм кримінального та процесуального права. В.Т. Марчук зауважує, що крім обставин, які входять до предмету доказування, при звільненні обвинуваченого від кримінальної відповідальності суддя повинен установлювати обставини, що розглядаються кримінальним законодавством як кримінально-правові підстави й умови такого звільнення [7, с.68]. У фаховій літературі та судовій практиці в цілому існує єдність позицій з приводу визначення змісту передумов та підстав звільнення особи від кримінальної відповідальності, де: передумовою звільнення є вчинення особою злочину, а підставою є певна її посткримінальна поведінка, яка заохочується державою (дійове каяття, примирення винного з потерпілим тощо), або настання певної події (зміна обстановки, закінчення строків давності) [5; 6, с.201–202; 8, с.144–146; 9, с.327–328]. Без їх наявності закінчити досудове розслідування у формі звільнення особи від кримінальної відповідальності неможливо, але за їх наявності прокурор може вчиняти дії, які у свою чергу утворюють процесуальні умови (підстави) такого звільнення.

З приводу процесуальних підстав закінчення досудового розслідування у формі звільнення особи від кримінальної відповідальності як частини міжгалузевого інституту, то ними є положення ч.2 ст.286 КПК України, яка передбачає, що, встановивши на стадії досудового розслідування підстави для звільнення від кримінальної відповідальності, прокурор складає клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності. Тобто, як і було вказано вище, встановлення прокурором наявності з підстав, зокрема передбачених у ст.ст.45–48 КК України, є юридичним фактом, що свідчить про перехід досудового розслідування на етап його закінчення, а також визначає форму процесуальної діяльності на цьому етапі. А умовами закінчення досудового розслідування у досліджуваній формі є комплекс процесуальних дій, що здійснюються прокурором, який передуює встановленню цих підстав та тих, що забезпечує їх належну реалізацію. Їх перелік наведено у ст.ст.285–287 КПК України.

Отже, ці умови формують алгоритм дій прокурора, по реалізації норм міжгалузевого інституту звільнення особи від кримінальної відповідальності (встановлення підстав для звільнення підозрюваного від кримінальної відповідальності; отримання його згоди на це, інформування потерпілого та з'ясування його думки, складання прокурором клопотання тощо).

Розглянемо завдання етапу закінчення досудового розслідування у формі звільнення особи від кримінальної відповідальності, та ролі прокурора у їх забезпеченні. Насамперед мова повинна йти про завдання цього етапу, як міжгалузевого інституту, що відображується у змісті відповідного поняття. Узагальнюючи позиції науковців та практиків щодо розуміння поняття «звільнення від кримінальної відповідальності», зауважимо, що під ним розуміють врегульовану кримінальним і кримінальним процесуальним законодавством відмову держави в особі суду від засудження особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, та від застосування щодо останньої на підставі обвинувального вироку суду кримінально-правових засобів примусу у вигляді застосування покарання у зв'язку з юридичними фактами, передбаченими у КК України, що має наслідком припинення усього комплексу кримінально-правових відносин [2, с.303–304; 5; 6, с.186, 195; 8, с.147; 10]. Таким чином, цей інститут, насамперед, сприяє зменшенню випадків застосування кримінально-правового примусу в суспільстві, надаючи особі шанс на позитивну посткримінальну поведінку, а також вирішує кримінально-правовий конфлікт способом, не пов'язаним із засудженням особи, виступаючи проявом засади гуманізму у праві. Зокрема шляхом створення якщо не «альтернативних форм» звичайному кримінальному провадженню, то хоча б уведенню ефективних засобів зниження рівня криміналізації суспільства, зменшення навантаження на слідчих, прокурорів та суди, а також економії витрат на кримінальне судочинство. Саме тому вчені при характеристиці звільнення від кримінальної відповідальності вказують, що до нього «застосовується поняття «альтернативи кримінальному переслідуванню» [6, с.192], адже у «...пошуку альтернативних форм боротьби зі злочинністю Звільнення від кримінальної відповідальності набуло значної актуальності як у судовій практиці, так і у теорії кримінального права» [8, с.147]. В цьому контексті акцентовано увагу на вжитті у багатьох країнах заходів, спрямованих на економію сил і засобів, які слід було б витратити при розгляді інших категорій справ

[11, с.30]. Відмітимо, що цей інститут дійсно забезпечує певне спрощення кримінальної процесуальної діяльності, або, як відмічено В.М. Кобернюком, він сприяє досягненню процесуальної економії та спрощенню й прискоренню кримінального провадження [3, с.11]. Таке бачення одного із завдань звільнення від кримінальної відповідальності є підґрунтям для удосконалення діючих та пошуку нових форм кримінальної процесуальної діяльності по упорядкуванню кримінально-правових відносин в державі.

Також до завдань, але вже суто кримінальних процесуальних, цієї форми закінчення досудового розслідування слід віднести і ті, які виконує в структурі стадії досудового розслідування її етап закінчення. Ми вже відмічали, що одним із напрямів діяльності прокурора під час звільнення особи від кримінальної відповідальності є вчинення ним дій, характерних власне для останнього етапу досудового розслідування, як обов'язкової складової будь-якого кримінального провадження. Тому погодимось з думкою, що, незалежно від форми завершального етапу досудового розслідування, його зміст складають відповідні процесуальні дії [12, с.515–516]. І вказані дії, як свідчить узагальнення позицій науковців, які досліджували різні форми закінчення досудового розслідування, дійсно є типовими для всіх його форм (оцінка зібраних доказів, систематизація та оформлення матеріалів кримінального провадження, повідомлення сторін провадження про його закінчення, прийнятті підсумкового рішення, ознайомлення сторін з провадженням та цими рішеннями тощо [4, с.7; 12, с.515–516; 13, с.460; 14, с.8]. Тобто, цей етап вирішує завдання, обумовлені виконанням прокурором дій організаційно-комунікативного характеру, результатом якого є ухвалення підсумкового рішення на стадії досудового розслідування та перехід кримінального провадження до його судових стадій, або повне припинення. А відповідні дії здійснюються прокурором в межах реалізації ним процесуального керівництва закінченням досудового розслідування. Так, О.О.Торбасом щодо значення закінчення досудового розслідування вказується, що воно полягає у тому, що слідчий (прокурор), переконавшись, що всі необхідні слідчі дії були виконані та усі необхідні докази були зібрані, а також що були дотримані усі права учасників кримінального провадження, закінчує досудове розслідування винесенням відповідного рішення [4, с.7–8]. Це створює передумови для проведення судового провадження, ухвалення законного, обґрунтованого,

мотивованого судового рішення про звільнення особи від кримінальної відповідальності. Але відмітимо, що на цей час належного правового регулювання у КПК України це питання не отримало, хоча аналіз статей гл.24 «Закінчення досудового розслідування» та гл.27 «Підготовче провадження» свідчить про виконання прокурором низки вказаних вище дій. Необхідність їх вчинення обумовлена також дією таких засад, як верховенство права, рівності перед законом і судом, забезпечення права на захист, змагальність сторін.

Зазначимо, що вирішення вказаних завдань залежить від дій прокурора, які стосуються забезпечення дотримання ним процесуального порядку завершального етапу досудового розслідування, який реалізується у формі звільнення особи від кримінальної відповідальності. Тобто здійснення, як вже відмічалось, прокурором процесуального керівництва закінчення досудового розслідування. Отже, із самого початку встановлення підстав для звільнення особи від кримінальної відповідальності прокурор має спрямувати свою діяльність на забезпечення виконання як завдань цього міжгалузевого інституту, так і завдань етапу закінчення досудового розслідування. З цього приводу М. Гошовський зауважує, що нагляд за законністю досудового розслідування у формі процесуального керівництва означає насамперед те, що прокурор контролює всі дії слідчого від початку досудового розслідування до його завершення [15, с.71]. І цей етап не є виключенням.

З вказаного щодо завдань досліджуваної форми етапу закінчення досудового розслідування, то особливо важливого значення набуває такий елемент характеристики, як його процесуальна форма. Її сутність розглядається нами як визначена законом процедура (порядок) закінчення досудового розслідування, де головна роль у її реалізації належить саме прокуророві. Зміст процесуальної форми звільнення особи від кримінальної відповідальності визначений у § 2 гл.24 КПК України. Слід зазначити, що у новому КПК України положення, які регламентують процесуальний порядок при звільненні особи від кримінальної відповідальності, визначені більш змістовно, ніж у КПК 1960 року. Це вимагає знання прокурором цих положень та вжиття заходів до їх неухильного дотримання учасниками кримінального провадження з метою «щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура» (ст.2 КПК України). У певній частині нале-

жна правова процедура на досудовому розслідуванні втілюється у обов'язок слідчого, прокурора діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (ч.2 ст.19 Конституції України, ст.9 КПК України). Тому мова йде про забезпечення прокурором дотриманням вимог засади законності шляхом безпосереднього здійснення ним нагляду за дотриманням законів на етапі закінчення досудового розслідування у формі звільнення особи від кримінальної відповідальності.

Характеризуючи коло учасників, які беруть участь у завершальному етапі досудового розслідування, відмітимо, що в цілому їх перелік відповідає колу основних суб'єктів цієї стадії кримінального провадження, за виключенням учасників, які не мають свого інтересу в кримінальному провадженні. Однак це цілком узгоджується із характером та завданнями діяльності на цьому етапі досудового розслідування. Щодо суб'єктів, які здійснюють досудове розслідування, то існують певні питання щодо участі слідчого в реалізації вказаної форми, адже у відповідних статтях § 2 гл.24 КПК України мова про нього не йде. Хоча, на наш погляд, певні дії організаційно-комунікативного характеру він вчиняє в контексті виконання загальних завдань завершення досудового розслідування. Так, окремі науковці вказують на можливість участі слідчого в ознайомленні підозрюваного із матеріалами кримінального провадження, але, в чому ми із ними згодні, звертають увагу на неврегульованість цього питання у КПК [4, с.9]. І це питання вимагає законодавчого вирішення, адже, як свідчить аналіз інших форм закінчення досудового розслідування (закриття кримінального провадження та звернення до суду з обвинувальним актом), слідчий, як правило, є їх учасником.

Отже, основними учасниками цього етапу є прокурор, підозрюваний (його захисник), потерпілий (його представник), а у судовому провадженні обвинувачений та суд. З приводу ролі прокурора, то його діяльність спрямована на охорону прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження (ст.2 КПК України). Насамперед, це стосується підозрюваного та потерпілого (за наявності), як основних учасників кримінально-правового конфлікту. Наприклад, прокурор вчиняє дії по роз'ясненню підозрюваному права на звільнення, суті підозри, підстав звільнення від кримінальної відповідальності, а також права заперечувати проти закриття кримінального провадження з цієї підстави

(ч.2, 3 ст.285 КПК України), а потерпілого ознайомлює із клопотанням про звільнення підозрюваного від кримінальної відповідальності та з'ясовує думку потерпілого щодо можливості його звільнення (ч.3 ст.286 КПК України). Тобто аналіз § 2 гл.24 КПК України свідчить, що значний обсяг процесуальної діяльності по забезпеченню прав учасників кримінального провадження виконує саме прокурор.

Що стосується кінцевого процесуального рішення, яке складається на етапі завершення досудового розслідування, то, згідно зі ст.286, 287 КПК України, то це клопотання прокурора про звільнення від кримінальної відповідальності. Основними вимогами, які ставляться до цього клопотання відповідно до ч.2 ст.9 КПК України, є його законність та неупередженість. Хоча, на наш погляд, більш доцільно до їх числа віднести законність, обґрунтованість і вмотивованість, як і до судових рішень (ст.370 КПК України). Зміст цього клопотання докладно визначений у ст.287 КПК України. Специфікою цього акту є те, що в ньому знаходиться своє відображення наявності обставин, які свідчать, що особа підлягає звільненню від кримінальної відповідальності, та відповідна правова підстава для цього, а також факт ознайомлення з клопотанням потерпілого та його думка щодо можливості звільнення підозрюваного від кримінальної відповідальності, а додатком виступає письмова згода особи на звільнення від кримінальної відповідальності (п.8 ч.1, ч.2 ст.287 КПК України). Згідно із ч.2 ст.287 КПК України, на відміну від обвинувального акту, єдиним суб'єктом складання цього клопотання є прокурор. При цьому недотримання прокурором вимог до форми та змісту додатків до клопотання має своїм наслідком відмову суду у його задоволенні та повернення його прокурору (ч.4 ст.287 КПК України).

Узагальнюючи наведене щодо характеристики етапу закінчення досудового розслідування у формі звільнення особи від кримінальної відповідальності, та ролі у цьому діяльності прокурора, відмітимо, що, враховуючи істотну відмінність завдань цього етапу кримінального провадження (реалізація принципу гуманізму, економія кримінально-правової репресії, спрощення кримінальної процесуальної діяльності) та характеру дій прокурора на ньому (формування підстав для підтвердження недоцільності публічного обвинувачення підозрюваного та відмова від притягнення його до кримінальної відповідальності), вважаємо можливим підтримати пропо-

зиції щодо виділення цієї форми закінчення досудового розслідування у окремий різновид кримінальної процесуальної діяльності. Це можна зробити, наприклад, шляхом віднесення його до числа особливих порядків кримінального провадження. В цьому підтримуємо В.М. Кобернюка, який, вказуючи, що питання звільнення особи від кримінальної відповідальності виходять за межі закінчення досудового розслідування і мають спеціальний порядок вирішення та підстави застосування, пропонує віднести його до особливих порядків кримінального провадження і регламентувати його на рівні окремої глави Розділу VI «Особливі порядки кримінального провадження» КПК України [3, с.7, 12]. І така пропозиція заслуговує на увагу. Вважаємо, що погляд на цю форму закінчення досудового розслідування, як на можливе у майбутньому особливе провадження, сприяє розширенню завдяки цьому реалізації альтернативних форм розв'язання кримінально-правових конфліктів, як однієї із тенденцій розвитку кримінального процесу багатьох держав [11, с.28–30], що відповідає рекомендації № 6 R (87) 18 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Стосовно спрощення кримінального правосуддя».

Також відмітимо, що ця форма є особливим різновидом кримінальної процесуальної діяльності, в основі якого лежить відмова держави в особі прокурора з передбачених у КК України підстав від висунення проти підозрюваного публічного обвинувачення, який втілюється у окремий процесуальний порядок діяльності на завершальному етапі досудового розслідування, де вказаний порядок передбачає процесуальну діяльність прокурора з підготовки матеріалів кримінального провадження для розгляду його у суді з метою ухвалення остаточного рішення про звільнення особи від кримінальної відповідальності. Це підтверджує тезу про важливість та значущість кримінальної процесуальної діяльності прокурора на цьому етапі та характеризує її як керівництво ним закінченням досудового розслідування.

Перспективними напрямками подальших досліджень кримінальної процесуальної діяльності прокурора на етапі закінчення досудового розслідування у формі звільнення особи від кримінальної відповідальності слід вважати питання удосконалення процесуального аспекту цієї діяльності, а також форм та методів наглядової діяльності прокурора на досудовому розслідуванні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Боржецька Н. Л. Поняття «форма закінчення досудового розслідування». *Підприємництво, господарство і право*. 2014. №10. С. 76–81.
2. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право : навчальний посібник. К. : Ваїте, 2014. 944 с.
3. Кобернюк В. М. Закриття кримінального провадження зі звільненням особи від кримінальної відповідальності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Х., 2014. 20 с.
4. Торбас О. О. Форми закінчення досудового розслідування за Кримінальним процесуальним кодексом України 2012 р : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. О., 2015. 19 с.
5. Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності : Постанова Верховного Суду України від 23.12.2005 № 12. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0012700-05> (дата звернення: 20.09.2016).
6. Баулін Ю. В. Звільнення від кримінальної відповідальності. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2013. № 1. С. 185–207.
7. Марчук В. Т. Забезпечення права на захист при звільненні особи від кримінальної відповідальності. *Актуальні проблеми держави і права*. 2006. Вип. 27. С. 64–69.
8. Хряпінський П. В. Звільнення від відповідальності у кримінальному праві України. *Збірник наукових праць Ірпінської фінансово-юридичної академії (економіка, право)*. 2013. Вип. 2. С. 141–148.
9. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / В. І. Борисов, В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін та ін. ; 5-те вид., переробл. і доп. Х. : Право, 2015. 528 с.
10. Про практику застосування судами законодавства, що регулює закриття кримінальних справ : Узагальнення судової практики, Судова палата у кримінальних справах Верховного суду України від 20.02.2004. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0003700-04> (дата звернення: 20.09.2016).
11. Головки Л. В., Гуценко К. Ф., Филимонов Б. А. Уголовный процесс западных государств : учеб. пособие для юрид. вузов. 2-е изд., доп. и испр. М. : Зерцало-М, 2002. 528 с.
12. Григорьев В. Н., Победин А. В., Яшин В. Н. Уголовный процесс : учебник. М. : Изд-во Эксмо, 2005. 832 с.
13. Смирнов А. В., Калиновский К. Б. Уголовный процесс : учебник. 4-е изд., перераб. и доп. М. : КНОРУС, 2008. 704 с.
14. Глобенко Г. І. Закриття кримінальних справ з nereабілітуючих підстав : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Х., 2007. 19 с.
15. Гошовський М. Роль прокурора на стадії досудового розслідування. Забезпечення процесуального керівництва розслідуванням. *Слово Національної школи суддів України*. 2013. № 4. С. 71–74.

REFERENCES

1. Borzhets'ka, N. L. (2014). Ponyattya «forma zakinchennya dosudovoho rozsliduvannya» [The concept of «the form of termination of pre-trial investigation»]. *Pidpryyemnytstvo, hospodarstvo i pravo*, (10). 76–81 (in Ukr.).
2. Dudorov, O. O., & Khavronyuk, M. I. (2014). *Kryminal'ne pravo: navchal'nyy posibnyk* [Criminal law: tutorial]. Kyiv: Baite (in Ukr.).
3. Kobernyuk, V. M. (2014). *Zakryttya kryminal'noho provadzhennya zi zvil'nenniyam osoby vid kryminal'noyi vidpovidal'nosti* [Closure of criminal proceedings with the release of a person from criminal responsibility]. Kandydats'ka dysertatsiya (12.00.09). Kharkiv (in Ukr.).
4. Torbas, O. O. (2015). *Formy zakinchennya dosudovoho rozsliduvannya za Kryminal'nym protsesual'nym kodeksom Ukrayiny 2012 r.* [Forms of the end of pre-trial investigation under the Criminal Procedural Code of Ukraine 2012]. Kandydats'ka dysertatsiya (12.00.09). Odessa (in Ukr.).
5. *Pro praktyku zastosuvannya sudamy Ukrayiny zakonodavstva pro zvil'nennya osoby vid kryminal'noyi vidpovidal'nosti* [About the practice of applying the laws of Ukraine on the release of a person from criminal responsibility by the courts of Ukraine]. Postanova Verkhovnoho Sudu Ukrayiny (23.12.2005 № 12). Retrieved from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0012700-05> (in Ukr.).
6. Baulin, YU. V. (2013). Zvil'nennya vid kryminal'noyi vidpovidal'nosti [Exemption from criminal liability]. *Visnyk Asotsiatsiyi kryminal'noho prava Ukrayiny*, (1). 185–207 (in Ukr.).
7. Marchuk, V. T. (2006). Zabezpechennya prava na zakhyst pry zvil'neni osoby vid kryminal'noyi vidpovidal'nosti [Ensuring the right to protection in the release of a person from criminal responsibility]. *Aktual'ni problemy derzhavy i prava*, (27). 64–69 (in Ukr.).
8. Hryapins'kyi, P. V. (2013). Zvil'nennya vid vidpovidal'nosti u kryminal'nomu pravi Ukrayiny [Exemption from liability in criminal law of Ukraine]. *Zbirnyk naukovykh prats' Iripins'koyi finansovo-yurydychnoyi akademiyi (ekonomika, pravo)*, (2). 141–148 (in Ukr.).
9. Borysov, V. I., Tatsiy, V. YA., & Tyutyuhin, V. I. etc. (2015). *Kryminal'ne pravo Ukrayiny: Zahal'na chastyna: pidruchnyk* [Criminal Law of Ukraine: General Part: Textbook]. Kharkiv: Pravo (in Ukr.).

10. *Pro praktyku zastosuvannya sudamy zakonodavstva, shcho rehulyuye zakryttya kryminal'nykh sprav* [About the practice of courts applying the law regulating the closure of criminal cases]. Uzahal'nennya sudovoyi praktyky, Sudova palata u kryminal'nykh spravakh Verkhovnoho sudu Ukrayiny (20.02.2004). Retrieved from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0003700-04> (in Ukr.).
11. Golovko, L. V., Gutsenko, K. F., & Filimonov, B. A. (2002). *Ugolovnyy protsess zapadnykh gosudarstv: ucheb. Posobiye* [The Criminal Process of Western States: Textbook]. Moskva: Zertsalo-M (in Russ.).
12. Grigor'yev, V. N., Pobedkin, A. V., & Yashin, V. N. (2005). *Ugolovnyy protsess: uchebnyk* [The criminal trial: a textbook]. Moskva: Izd-vo Eksmo (in Russ.).
13. Smirnov, A. V., & Kalinovskiy, K. B. (2008). *Ugolovnyy protsess : uchebnyk* [The criminal trial: a textbook]. Moskva: KNORUS (in Russ.).
14. Hlobenko, H. I. (2007). *Zakryttya kryminal'nykh sprav z nereabilituyuchykh pidstav* [Closure of criminal cases on unreasonable grounds]. Kandydats'ka dysertatsiya (12.00.09). Kharkiv (in Ukr.).
15. Hoshovs'kyy, M. (2013). Rol' prokurora na stadiyi dosudovoho rozsliduvannya. Zabezpechennya protsesual'noho kerivnytstva rozsliduvannyam [The role of the prosecutor at the stage of pre-trial investigation. Providing procedural guidance to the investigation]. *Slovo Natsional'noyi shkoly sudiv Ukrayiny*, (4). 71–74 (in Ukr.).

Надійшла 13.11.2017

Головко Б. Ю. Звільнення особи від кримінальної відповідальності як окрема форма закінчення досудового розслідування та її значення у діяльності прокурора в кримінальному провадженні. Форум права: електрон. наук. фахове вид. 2017. № 5. С. 91–98. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2017_5_14.pdf

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.1193858>

Наведено характеристику звільнення особи від кримінальної відповідальності, як окремої форми закінчення досудового розслідування, яка являє собою особливий різновид кримінальної процесуальної діяльності, пов'язаної з відмовою держави в особі прокурора, з передбачених у Кримінальному кодексі України підстав, від висунення проти особи публічного обвинувачення. Щодо прокурора у кримінальному провадженні, то це втілюється в окремий процесуальний порядок його дій на завершальному етапі досудового розслідування.

Ключові слова: кримінальне провадження, кримінальна процесуальна діяльність, нагляд прокурора, процесуальне керівництво досудовим розслідуванням

Головко Б.Ю. Освобождение от уголовной ответственности как отдельная форма окончания предварительного расследования и его значение в деятельности прокурора в уголовном производстве

Приведена характеристика освобождения лица от уголовной ответственности, как отдельной формы окончания досудебного расследования, которая представляет собой особую разновидность уголовной процессуальной деятельности, связанной с отказом государства в лице прокурора, по предусмотренным в УК Украины основаниям, от выдвижения против лица публичного обвинения. Для прокурора в уголовном производстве это воплощается в отдельном процессуальном порядке его действий на этапе окончания досудебного расследования.

Ключевые слова: уголовное производство, уголовная процессуальная деятельность, надзор прокурора, процессуальное руководство досудебным расследованием

Golovko B.Yu. Exemption of a Person From Criminal Responsibility as a Separate Form of the Termination of a Pre-Trial Investigation and Its Significance in the Activities of the Prosecutor in a Criminal Proceeding

It is noted that the lack of comprehensive research on the substance and procedural peculiarities of the stage of completion of the pre-trial investigation, their influence on the content of the prosecutor's activities, does not contribute to improving its procedural activity and increases the level of protection of rights, freedoms and legitimate interests of participants in the process. In addition, the practice of law enforcement constantly requires consideration of changes in the current legislation and its implementation by investigators and prosecutors in criminal proceedings. Therefore, the purpose of the article is to elaborate the characteristics of dismissing a person from criminal responsibility, as a separate form of pre-trial investigation termination, and ascertaining its meaning in the activities of the prosecutor.

It is established that the conditions and grounds for the termination of a pre-trial investigation in the form of a person dismissal from criminal liability, as legal facts, should be correlated with the adoption of a final decision at this stage – a petition of the prosecutor. These conditions form the algorithm of the actions of the prosecutor, which implements inter-branch

institute norms for the release of a person from criminal responsibility (establishing grounds for the release of a suspect from criminal responsibility, obtaining his consent to this, informing the victim and clarifying his opinion, drawing up a petition by the prosecutor, etc.).

Relating to the tasks of the investigated form of the phase of the end of the pre-trial investigation, the characteristic element as its procedural form become particular importance. Its essence is considered by us as a established by law procedure (the order) of the end of the pre-trial investigation, where the main role in its realization belongs to the prosecutor.

It is proposed the promising directions of further investigations of the prosecutor's criminal procedural activity at the stage of the pre-trial investigation in the form of dismissing a person from criminal responsibility, to consider as the issue of improving the procedural aspect of this activity, as well as the forms and methods of supervision of the prosecutor at pre-trial investigation.

Key words: *criminal proceedings, criminal procedural activity, prosecutor's supervision, procedural control over pre-trial investigation*